

Stranačka autonomija po Uredbi o nasljeđivanju

Širić, Lovro

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:541596>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za međunarodno privatno pravo

Lovro Širić

STRANAČKA AUTONOMIJA PO UREDBI O NASLJEĐIVANJU

diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Davor Adrian Babić

Zagreb, 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Lovro Širić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor ovog diplomskog rada te da u radu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) nisu korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima osim onih navedenih u radu.

Lovro Širić, v.r.

Sadržaj

Uvod.....	1
Mjerodavno pravo	3
Opće pravilo	3
Klauzula izuzeća.....	4
<i>Professio iuris</i>	5
Načelo jedinstva nasljeđivanja	6
Načelo univerzalnosti	7
Područje primjene mjerodavnog prava	8
Pitanja valjanosti izbora	9
Formalna valjanost izbora	9
Odnos Uredbe i Haške konvencije iz 1961.....	10
Materijalna valjanost izbora	11
Valjanost promjene ili opoziva izbora	12
Dodatna pitanja <i>professio iuris</i>	12
Ograničenje izbora na pravo državljanstva	12
Osoba ovlaštena na izbor	14
Trenutak izbora i/ili trenutak smrti?.....	15
<i>Professio iuris</i> u odnosu na raspolaganja imovinom za slučaj smrti.....	16
Oporučna raspolaganja	16
Ugovori o nasljeđivanju	18
Nadležnost	19
Opće pravilo	19
Utjecaj <i>professio iuris</i> na nadležnost	20
<i>Professio fori</i>	21
Predmet sporazuma	22
Tko su „stranke na koje se to odnosi“?	23
Dodatna pitanja valjanosti sporazuma	25
Sporazum o nadležnosti i sudovi treće države.....	26
Zaključak.....	28
Popis literature	1
Publikacije.....	1
Pravni propisi:	3
Sažetak.....	4
Abstract.....	4

Uvod

Očekivana i poželjna posljedica sve veće povezanosti nacionalnih gospodarstava država članica Europske unije, kao i slobode kretanja koju njene institucije promiču¹, je sve veća međusobna isprepletenost pravnih poredaka EU u odnosu prema njenim građanima. Okolnost da se osoba rodi u jednoj državi članici, nastani se i imovinu stekne u drugoj, uloži u nekretnine u trećoj, a starost provede i na kraju umre u pogodnoj klimi četvrte države, postaje sve češća situacija s kojom se suočavaju europski pravni poreci. U kontekstu nasljeđivanja takvih osoba vrlo je bitan datum 17. kolovoza 2015., kada je počela primjena Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju.²

Uredba o nasljeđivanju se, kao ambiciozan projekt sveobuhvatnog uređenja *forum* i *lex hereditatis*, suočila sa zanimljivim problemom po pitanju stranačke autonomije. S jedne strane, „na postlisabonskom stupnju razvoja gotovo nije bilo moguće zamisliti nasljedni statut u EUMPP-u bez subjektivne poveznice.“³ Mogućnost izbora mjerodavnog prava (i nadležnog suda) bitna je za slobodno uređenje ostavine s prekograničnim elementom, a za suvremenog čovjeka koji se kreće u europskim okvirima gotovo je nužna. S druge strane, stranačka autonomija nema puno presedana u tradicionalno nefleksibilnim državnim uređenjima nasljednog statuta, u kojima je povijesno prevladavala poveznica državljanstva.⁴ Razlozi tome su mnogostruki: zaštita nužnih nasljednika i osoba s pravom na nužni dio, činjenica da je nasljedno pravo često u velikoj mjeri uređeno kogentnim propisima⁵, ali i želja zakonodavaca da o nasljedstvu odlučuje sud objektivno najbliže povezan s ostavinom. Također, potrebno je uzeti u obzir da nije ostavitelj jedina osoba kojoj se može dodijeliti autonomija u

¹ Vidi Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Glava IV.

² U nastavku rada: „Uredba“.

³ Bouček, Vilim, „Uredba o nasljeđivanju iz 2012. – lex hereditatis i izabrana pitanja“, Hrvatska pravna revija, srpanj – kolovoz 2020., str. 67.

⁴ Vidi Vassilakakis, Evangelos, „The Choice of the Law Applicable to the Succession under Regulation 650/2012 – An Outline“, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, 2016., str. 221.-222.

⁵ Babić, Davor, „Stranačka autonomija kao temeljno načelo međunarodnog privatnog prava“, Međunarodno privatno pravo - interakcija međunarodnih, europskih i domaćih propisa : okrugli stol održan 29. listopada 2019. u palači Akademije u Zagrebu, Barbić, J. (ur.), Sikirić, H. (ur.), 2019., 77-101., str. 98.-100.

pitanjima nasljeđivanja. Posebno ako je u pitanju nadležnost za spor o nasljedstvu, nasljednici kao stranke tog spora mogu biti uzeti u obzir pri uređivanju stranačke autonomija.

U ovom radu autor prikazuje kako je Uredba riješila navedeni problem vrlo ograničenim pravom *professio iuris* ostavitelja, kao i mogućnošću sklapanja sporazuma o *professio fori* stranaka na koje se nasljeđivanje odnosi. Rad je podijeljen na dva dijela. Prvi dio obrađuje problematiku stranačkog izbora kako je uređen odredbama članaka 22., 24. i 25. Uredbe. Prvo će biti prikazano okvirno kolizijskopravno uređenje mjerodavnog prava u nedostatku izbora, općim pravilom i klauzulom izuzeća. Nakon toga slijedi izlaganje *professio iuris* kako je uređena odredbama članka 22. o izboru prava. Kako ni jedna europska uredba ne nastaje u vakuumu, usporedno će biti prikazane određene odredbe Haške konvencije iz 1989. o nasljeđivanju⁶, čije je uređenje u velikoj mjeri utjecalo na odredbe Uredbe i zbog toga u nekim slučajevima daje jasniju sliku značenja određenih odredbi. Na kraju prvog dijela bit će prikazano uređenje stranačkog izbora u kontekstu oporučnih raspolaganja i ugovora o nasljeđivanju, kako je uređeno odredbama članaka 24. i 25. Uredbe.

Drugi dio rada razmatra pitanje stranačke autonomije u određivanju foruma nadležnog za nasljeđivanje. Glavnina izlaganja posvećena je *professio fori* – sporazumu o izboru suda kako je uređen odredbom članka 5. Uredbe. Razmatraju se pitanja predmeta takvog sporazuma, stranaka koje ga mogu sklopiti te neka pitanja valjanosti sporazuma. Također, iznose se određene kritike pristupa koji Uredba zauzima prema nadležnosti trećih država, kao i kritike rješenja koja Uredba uvodi kako bi dopustila određenu razinu stranačke autonomije bez dopuštanja prave slobode izbora.

⁶ The Hague Convention on the Law of Succession to Estates of Deceased Persons, 1989. (u nastavku rada: „Haška konvencija“), nije na snazi, ratificirala ju je jedino Nizozemska

Mjerodavno pravo

Opće pravilo

Odredba članka 21. stavka 1. Uredbe kao opće pravilo za određivanje prava mjerodavnog za nasljeđivanje propisuje:

„Osim ako je drugačije predviđeno ovom Uredbom, pravo mjerodavno za nasljeđivanje u cijelosti pravo je države u kojoj je umrli imao svoje uobičajeno boravište u trenutku smrti.“

Navedena odredba u svom uređenju sadrži dva načela koja u velikoj mjeri definiraju Uredbu:

1. Načelo jedinstva nasljeđivanja (*...za nasljeđivane u cijelosti...*), koje se održava i u slučaju izbora prava. Samo jedno pravo je mjerodavno za nasljeđivanje u cijelosti.
2. Načelo posljednjeg uobičajenog boravišta ostavitelja kao osnovne poveznice Uredbe.

Osim kao opće pravilo za određivanje mjerodavnog prava, „uobičajeno boravište u trenutku smrti“ služi i za određenje opće nadležnosti. Određenje suda uobičajenog boravišta kao primarno nadležnog za odlučivanje o nasljeđivanju u cijelosti time sadrži dodatnu prednost, što će sud u slučaju primjene oba opća pravila primjenjivati svoje pravo. Jasno je da bilo kakva mogućnost izbora mjerodavnog prava može poremetiti to *jedinstvo forum – ius*⁷, što predstavlja glavni razlog zbog kojeg Uredba uvodi niz podređenih pravila za određivanje nadležnosti, o kojima će biti riječ u nastavku ovog rada.⁸

Također, treba uzeti u obzir okolnost specifičnu za uređenje nasljednog statuta, a koja čini sam izbor prava bitnim mehanizmom uklanjanja nedoumica. Naime, iako je uobičajeno boravište poveznica za određivanje mjerodavnog prava i nadležnosti u gotovo svim područjima suvremenog međunarodnog privatnog prava, njeno određivanje za pitanja nasljednog statuta može biti vezano uz više teškoća nego u pitanjima ostalih statuta.⁹ Uobičajeno boravište je pojam koji nije definiran Uredbom, uostalom kao ni uredbama europskog međunarodnog privatnog prava koje su joj

⁷ Vidi točka 27 preambule Uredbe

⁸ Vidi *infra* od str. 19.

⁹ Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 67.

prethodile (barem za fizičke osobe koje ne obavljaju poslovnu djelatnost).¹⁰ Njegovo utvrđenje prepušteno je nadležnim tijelima u svakom konkretnom slučaju, dok je samo tumačenje pojma prepušteno Sudu EU, autonomno i neovisno o pravnim porecima država članica.¹¹ Preambula Uredbe daje točkama 23. i 24. smjernice za utvrđivanje uobičajenog boravišta koje se temelje na tome da bi „*tijelo koje se bavi nasljeđivanjem trebalo izvršiti ukupnu procjenu svih životnih okolnosti umrlog tijekom posljednjih godina njegovog života i u trenutku smrti, uzimajući u obzir sve relevantne činjenične elemente, posebno trajanje i stalnost prisutnosti umrlog u dotičnoj državi te uvjete i razloge za tu prisutnost.*“ Takva „procjena životnih okolnosti“ u deliktom ili ugovornom statutu svakako je olakšana činjenicom da tijelo utvrđivanja u pravilu ima živuće stranke koje mu mogu davati informacije o relevantnim pitanjima, nešto što, po prirodi stvari, ostavitelj ne može.¹² Iako će tijelo primjene u svakom slučaju utvrditi uobičajeno boravište i bez sudjelovanja ostavitelja, on opravdano može smatrati da bi to utvrđenje moglo biti otežano njegovim životnim okolnostima. Izbor mjerodavnog prava uređen Uredbom u tom kontekstu predstavlja sredstvo olakšanja nadležnom tijelu iznalaženja mjerodavnog prava, ali i rješavanja nedoumica koje bi ostavitelj mogao imati.

Klauzula izuzeća

Odredba članka 21. stavka 2. sadrži klauzulu izuzeća čija je svrha „omekšavanje“ rigidne odredbe općeg pravila¹³:

„Ako je, kao izuzetak, jasno iz svih okolnosti slučaja da je u trenutku smrti umrli bio očigledno bliže povezan s državom koja nije država (uobičajenog boravišta), pravo mjerodavno za nasljeđivanje je pravo te druge države.“

Preambula Uredbe¹⁴ daje kontekst navedenoj odredbi - tijelo nadležno za nasljeđivanje može iznimno doći do zaključka da pravo mjerodavno za nasljeđivanje ne bi trebalo biti pravo države uobičajenog boravišta umrlog, nego pravo države s kojom je umrli očigledno bio više povezan. Ipak, preambula također navodi kako ta odredba nema značaj podredne poveznice te da joj se ne bi smjelo pribjegavati svaki

¹⁰ Zgrabljic Rotar, Dora; Hoško, Tena, „Uobičajeno boravište prema Uredbi o nasljeđivanju“, *Zagrebačka pravna revija*, izvorni znanstveni rad, 2021., str. 209. – 210.

¹¹ *Ibid.*

¹² Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 67.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Točka 25. preambule

put kada se utvrđivanje uobičajenog boravišta ostavitelja u vrijeme smrti pokaže složenim.

Odredba o klauzuli izuzeća nije postojala u Prijedlogu Uredbe o nasljeđivanju iz 2010.¹⁵, a ona se ne spominje se ni u komentaru Instituta Max Planck¹⁶ ni u Zelenoj knjizi o nasljeđivanju i oporukama¹⁷. U autonomnim državnim uređenjima objektivne poveznice nasljednog statuta načelno su nepromjenjive, što se može opravdati potrebom da se za pitanja nasljeđivanja osigura vrlo visok stupanj predvidljivosti.¹⁸ Ipak, iz ove odredbe, kao i odredbi koje uređuju (iako ograničen) izbor prava, koji također nema puno presedana u autonomnim uređenjima, razvidno je da je europski zakonodavac shvatio da „*snaga anticipiranog i pro futuro pisanog i deduktivnog kolizijskog pravila ne može nadjačati čarobne varijacije života, posebice onog s međunarodnim obilježjem*“¹⁹ te odlučio unijeti veću fleksibilnost u tradicionalno krute odredbe nasljednog statuta.

Professio iuris

„Na postlisabonskom stupnju razvitka europskog međunarodnog privatnog prava, tijekom kojeg je donesena Uredba, i u već započetom trendu širenja stranačke autonomije u suvremenom MPP-u, gotovo nije bilo moguće zamisliti nasljedni statut u EUMPP-u bez subjektivne poveznice.“²⁰ Ipak, za razliku od mnogih drugih statuta uređenih europskim uredbama, u nasljednom statutu nije riječ o pravoj autonomiji pri određivanju mjerodavnog prava, nego o izražavanju ostaviteljeve volje kroz usko ograničen „izbor prava“²¹, kako ga uređuje odredba članka 22. stavka 1. Uredbe:

„Osoba može za pravo koje će urediti u cijelosti njezino nasljeđivanje izabrati pravo države čiji je državljanin u trenutku izbora ili u trenutku smrti“

¹⁵ Bouček, op. cit. bilj. 3, str. 67.

¹⁶ Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, „Comments on the European Commission’s Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession“, Rabel Journal of Comparative and International Private Law (RabelsZ), Vol. 74, No. 3, pp. 522-720, srpanj 2010., Max Planck Private Law Research Paper No. 10/2

¹⁷ Green Paper - Succession and wills {SEC(2005) 270}

¹⁸ Bouček, op. cit. bilj. 3, str. 66.

¹⁹ Cf. ibid., str. 67.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

Ovakva mogućnost izbora predstavlja, zajedno s načelom jedinstva nasljeđivanja, element uređenja nasljednog statuta koji će ostavitelju omogućiti organizaciju svojeg nasljeđivanja unaprijed²². Razlozi za potrebu takvog planiranja mogu biti mnogostruki.²³ Oporučitelj može, primjerice, imati nedoumica oko pitanja koje pravo će po općem pravilu članka 21. Uredbe biti mjerodavno za njegovo nasljeđivanje, bilo da nije siguran, u trenutku planiranja svoje ostavine, gdje će mu biti uobičajeno boravište u trenutku smrti, bilo da želi svoje nasljeđivanje zaštititi od potencijalnih teškoća utvrđenja tog uobičajenog boravišta.²⁴ Također, čak i ako ne postoje takve nedoumice i utvrđenje objektivne poveznice bilo bi jednostavno, moguće je da pravo na koje ona upućuje ne odgovara ostavitelju za uređenje nasljeđivanja, primjerice jer je suviše različito od njegovih društvenih ili kulturnih očekivanja, ili iz drugih razloga ne pruža zadovoljavajuće uređenje ostavitelju i njegovim nasljednicima.²⁵

Kako bi se razumjelo uređenje *professio iuris* po odredbi članka 22. Uredbe, potrebno je promotriti neke odrednice i ograničenja tog ostaviteljeva izbora. Među njima su načelo jedinstva nasljeđivanja koje ne dopušta cijepanje nasljednog statuta čak ni izborom, zatim načelo univerzalne primjene koje u nasljedni statut uvodi *erga omnes* pristup određivanju mjerodavnog prava. Kako bi se odredile granice ostaviteljeve autonomije, potrebno je odrediti polje primjene prava koje ostavitelj izabere, a i pitanja formalne i materijalne valjanost izbora. Također, potrebno je proučiti mogućnost *professio iuris* kako je uređena odredbama o raspolaganju imovinom za slučaj smrti.

Načelo jedinstva nasljeđivanja

Iz formulacije članka 22. stavka 1. Uredbe jasno proizlazi da ostaviteljev izbor ne smije rezultirati cijepanjem mjerodavnog prava, tako da bi primjerice jedno pravo bilo mjerodavno za nekretnine, a drugo za pokretnine.²⁶ Izabrano mjerodavno pravo primjenjuje se na „nasljeđivanje u cijelosti“. Ne postoji mogućnost cijepanja

²² Vidi točka 38. preambule Uredbe

²³ Vidi i Viarengo, Ilaria, Choice of law agreements in property regimes, divorce, and succession: stress-testing the new EU Regulations, *ERA Forum* 17, 543–554, 2016., str. 546. – 547.

²⁴ Bergquist, Ulf *et al.*, *EU Regulation on Succession and Wills: Commentary*, Sellier European Law Publishers, 2015., str. 126.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 69.

nasljednog statuta (dépeçage), čak ni u korist prava koje bi se primjenjivalo prema općem pravilu sadržanom u članku 21. stavku 1. Uredbe. Navedeno je u skladu s načelom jedinstva nasljeđivanja koje propisuje Uredba²⁷, kako u odredbama o nadležnosti, tako i u onima o pravu mjerodavnom za nasljeđivanje. Preambula Uredbe kao razloge zbog kojih je cijepanje nasljednog statuta izostavljeno u osnovnom pravilu navodi kako „... radi pravne sigurnosti i izbjegavanja fragmentacije nasljeđivanja, to bi pravo trebalo urediti nasljeđivanje u cijelosti, to jest, svu imovinu koja čini ostavinu, bez obzira na vrstu imovine i na to je li imovina smještena u državi članici ili u trećoj državi.“²⁸ S obzirom na činjenicu da se cjelokupno uređenje nasljeđivanja Uredbom temelji na načelu jedinstva nasljeđivanja, izbor mjerodavnog prava protivan tom načelu ne bi bio valjan. Osim načela jedinstva nasljeđivanja, načelo koje je bitno za određivanje mjerodavnog prava po Uredbi jest i načelo univerzalne primjene.

Načelo univerzalnosti

Odredba članka 20. uređuje univerzalnost kolizijskih pravila Uredbe:

„Svako pravo na koje upućuje ova Uredba primjenjuje se bez obzira na to je li to pravo države članice.“

To je načelo opće (univerzalne) primjene Uredbe. Navedena odredba se u svojoj biti pojavljuje u svakoj uredbi EU o međunarodnom privatnom pravu, kao i u svakoj Haškoj konvenciji o međunarodnom privatnom pravu od 1960. godine.²⁹ Vezano uz izbor mjerodavnog prava, navedena odredba znači da će se Uredba primjenjivati i ako u konkretnom slučaju pravo treće države bude izabrano kao mjerodavno, što podrazumijeva da je ostavitelju koji je državljanin treće države ostavljena mogućnost kao mjerodavno izabrati pravo svog državljanstva. Uredba koristi sintagmu "svako pravo", čime je uzeta u obzir činjenica da Uredba sadrži nekoliko sustava kolizijskih pravila, ovisno o pitanju o kojem je riječ. Na jedno bi pravo, primjerice, Uredba mogla upućivati kao mjerodavno za nasljeđivanje, dok na drugo za dopustivost oporuke, a svako od tih prava je univerzalno primjenjivo te se primjenjuje „ad intra et ad extra“.³⁰

31

²⁷ Vassilakakis, Evangelos, „The Choice of the Law Applicable to the Succession under Regulation 650/2012 – An Outline“, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, 2016., str. 223.

²⁸ Točka 37. preambule Uredbe

²⁹ Bergquist, op. cit. bilj. 24, str. 119.

³⁰ Bouček, op. cit. bilj. 3, str. 63

³¹ Bergquist, op. cit. bilj. 24, str. 119

Drugi aspekt načela univerzalne primjene Uredbe je što ono u sebi sadrži ideju *loi uniforme*, što znači da odredbe Uredbe u okviru svog polja primjene, pa time i njene odredbe o izboru prava i mogućnosti stranačkog utjecaja na određivanje nadležnosti, zamjenjuju sva autonomna nacionalna kolizijska pravila koja su na snazi u državama članicama EU u kojima se primjenjuje, bez obzira na njihovo dotadašnje autonomno uređenje tih pitanja.³²

Područje primjene mjerodavnog prava

„Svakom Uredbom kojom se unificiraju određena kolizijska pravila na razini EU, zbog načela predvidivosti i načela pravne sigurnosti, važno je odrediti polje ili područje primjene te Uredbe.“³³ Iz odredbe članka 23. Uredbe proizlazi da polje primjene mjerodavnog prava nasljednog statuta „pokriva sva pitanja povezana s nasljeđivanjem“.³⁴ Preambula Uredbe navodi kako bi pravo određeno kao mjerodavno za nasljeđivanje trebalo uređivati nasljeđivanje od otvaranja nasljedstva do prijenosa vlasništva na imovini koja čini ostavinu, a trebala bi biti uključena i pitanja upravljanja ostavinom i odgovornosti za dugove nasljedstva.³⁵ Također, odredba stavka 1. članka 23. potvrđuje primjenu načela jedinstva nasljeđivanja: „*Pravo određeno prema članku 21. i članku 22. uređuje nasljeđivanje u cijelosti.*“ Shodno tome, načelo jedinstva nasljeđivanja ne odnosi se samo na pitanje pravnog režima mjerodavnog za određene sastavnice imovine koja čini ostavinu, primjerice pokretnine i nekretnine, već i za sva pravna pitanja vezana uz nasljeđivanje, od otvaranja nasljedstva do podjele ostavine, a i za pitanja darova, predujmova i legata. Područje primjene obuhvaća i „*utvrđivanje korisnika, njihovih odgovarajućih dijelova i obveza koje njima može nametnuti umrli te utvrđivanje ostalih nasljednih prava, uključujući nasljedna prava preživjelog bračnog ili izvanbračnog druga*“. Navedeno treba povezati s točkom 47. preambule Uredbe, kojom je razjašnjeno da bi pojam "korisnici" u većini pravnih sustava obuhvaćao i nasljednike i zapisovnike i osobe s pravom na nužni dio, ali određenje pojma ipak spada u polje primjene mjerodavnog prava.

Uredba ne uređuje prethodna pitanja osobnog statuta koja bi se mogla pojaviti u vezi s nasljeđivanjem. izričito iz područja primjene Uredbe isključuje status fizičkih

³² Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 63.

³³ Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 70.

³⁴ Vassilakakis, *op. cit. bilj. 4*, str. 223.

³⁵ Točka 42. preambule Uredbe

osoba, kao i obiteljske odnose i odnose za koje se po mjerodavnom pravu smatra da imaju usporedive učinke.³⁶ Utvrđivanje državljanstva za potrebe primjene Uredbe potrebno je riješiti kao prethodno pitanje, a tijela primjene rješavaju ga autonomnim (nacionalnim) kolizijskim pravilima, uključujući, prema potrebi, i međunarodne konvencije te uzimajući u obzir opća načela Europske unije.³⁷ Stoga primjerice, ako bi valjanost braka ostaviteljevog supružnika bila osporena, pitanje te valjanosti bit će razmatrano po autonomnim pravilima države foruma te će na njima biti odluka hoće li za određivanje mjerodavnog prava za to pitanje primijeniti kolizijska pravila *lex fori* ili pravila *lex causea*.³⁸ Sam ostavitelj nema izravne mogućnosti izbora prava koje će biti mjerodavno za takvo prethodno pitanje, iako bi njegovo rješenje moglo biti od iznimnog utjecaja za samo nasljeđivanje. Slični problemi mogu se javiti i u prethodnim pitanjima drugih obiteljskih odnosa ostavitelja, kao što je pitanje valjanosti životnog partnerstva ili odnosa posvojenika i skrbnika.³⁹

Pitanja valjanosti izbora

Formalna valjanost izbora

Odredba članka 23. stavka 2. uređuje pitanje formalne valjanosti izbora prava tako što određuje:

„izbor prava se vrši izričito u izjavi u obliku raspolaganja imovinom zbog smrti ili slijedi iz odredaba takvog raspolaganja.“

Za pitanje prava mjerodavnog za formalnu valjanost samog takvog *oblika raspolaganja* relevantna su alternativna kolizijska pravila članka 27. Uredbe o formalnoj valjanosti pisanih raspolaganja imovinom zbog smrti.⁴⁰ Ta pravila određuju da će takvo raspolaganje biti valjano u pogledu oblika ako je, alternativno, u skladu s pravom: države u kojoj je izvršeno raspolaganje, države državljanstva oporučitelja u trenutku raspolaganja ili trenutku smrti, države prebivališta ili uobičajenog boravišta oporučitelja u trenutku raspolaganja ili trenutku smrti, i države u kojoj se nalazi imovina (samo u odnosu na nepokretnu imovinu). Za razliku od Haške konvencije o

³⁶ Članak 1. stavak 2. točka a) Uredbe

³⁷ Vidi točka 41. preambule Uredbe

³⁸ Bergquist, *op. cit. bilj. 24.*, str. 133.

³⁹ *Cf. ibid.*, str. 133. – 134.

⁴⁰ Bergquist, *op. cit. bilj. 24.*, str. 129.

mjerodavnom pravu za oblik oporučnih raspolaganja iz 1961.⁴¹ (u nastavku rada: „Hk 61.“) koja je poslužila kao model ovog uređenja formalne valjanosti raspolaganja, Uredba se odnosi samo na *pisana* raspolaganja imovinom zbog smrti. S obzirom na takvo isključenje iz područja primjene Uredbe usmenih raspolaganja imovinom zbog smrti, moguće je zaključiti da izbor prava mjerodavnog za nasljeđivanje mora biti izvršen pismeno.⁴² Kao primjer drugačijeg uređenja može se spomenuti Haška konvencija iz 1989. koja ne sadrži takvo izravno upućivanje na pisana raspolaganja te bi po njoj izjava o izboru mjerodavnog prava mogla biti valjana u usmenom obliku, ako pravo mjerodavno za formalnu valjanost raspolaganja to dopušta.⁴³

Uredba određuje da izbor mora biti „*izričit*“ ili „*slijediti iz odredaba raspolaganja*“, formulacija koja je utemeljena na odredbi o formalnoj valjanosti izbora po Haškoj konvenciji prema kojoj izbor mora biti „*izražen*“ u „*izjavi*“.⁴⁴ Takvo široko i neutralno uređenje Haške konvencije dozvoljava izbor koji je učinjen oporukom ili sličnim oporučnim aktom, ugovorom o nasljeđivanju, ali i izjavom čiji bi jedini sadržaj bio odabir prava mjerodavnog za nasljeđivanje. Bez obzira na način na koji je izbor izražen bitno je da „sudac, javni bilježnik ili odvjetnik ne bi smjeli imati poteškoća u utvrđivanju da je izbora napravljen.“⁴⁵ Preambula Uredbe kao primjer navodi kako bi se za izbor prava moglo smatrati da slijedi iz odredaba raspolaganja ako je ostavitelj u svom raspolaganju uputio na odredbe prava države čiji je državljanin ili je na drugi način spomenuo to pravo.⁴⁶ Uredba, kao ni Haška konvencija, ne dopušta mogućnost određivanja mjerodavnog prava utvrđivanjem prešutnog izbora ostavitelja.^{47 48}

Odnos Uredbe i Haške konvencije iz 1961.

Vezano uz pitanje formalne valjanosti raspolaganja, pojavljuje se i pitanje odnosa Uredbe i Hk 61, s obzirom na činjenicu da obje uređuju navedeno pitanje. U rješavanju tog pitanja u sukob dolaze dva načela, s jedne strane načelo međunarodnog prava *pacta sunt servanda*, a s druge strane načelo odnosa u hijerarhijskoj ljestvici izvora MPP-a na području država članica EU koja načelno prednost u primjeni daje

⁴¹ Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 4/94.

⁴² Bergquist, op. cit. bilj. 24, str. 129.

⁴³ Waters report, paragraf 65

⁴⁴ članak 5., Haška konvencija

⁴⁵ Waters Report paragraf 65

⁴⁶ Točka 39. preambule Uredbe

⁴⁷ Bergquist, op. cit. bilj. 24, str. 129

⁴⁸ Waters Report paragraf 65

izvoru EUMPP-a.⁴⁹ Uredba odredbom članka 75. stavka 1. rješava to pitanje na način da određuje:

„Ova Uredba ne utječe na primjenu međunarodnih konvencija čije su ugovornice jedna ili više država članica u trenutku donošenja ove Uredbe i koje se odnose na pitanja uređena ovom Uredbom.“

Specifično vezano uz odnos s Hk 61. Uredba odredbom drugog dijela istog stavka određuje :

„Posebno, države članice koje se ugovorne stranke (Hk 61.) nastavljaju primjenjivati odredbe te Konvencije umjesto članka 27. ove Uredbe u pogledu formalne valjanosti oporuka i zajedničkih oporuka.“

Dakle, sama Uredba daje prednost načelu *pacta sunt servanda* u svim pitanjima koja uređuje Uredba pa tako i pitanjima formalne valjanosti raspolaganja zbog smrti. Međutim, Uredba takvom ograničenju vlastite primjene postavlja uvjet, a to je da ne smije biti derogirana međudržavnim ugovorima koji uređuju pitanja uređena Uredbom, a sklopljeni su *isključivo* između dvije ili više država članica EU, u obujmu u kojem se ti ugovori odnose na pitanja uređena Uredbom.⁵⁰

Materijalna valjanost izbora

Odredba članka 23. stavka 3. po pitanju materijalne valjanosti raspolaganja imovinom *mortis causa* određuje sljedeće:

„Materijalnu valjanost čina kojim je izabrano pravo uređuje izabrano pravo.“

Imajući u vidu problematiku izbora prava, ta odredba Uredbe odnosi se na pitanja poput zablude, prijevare, prinude ili neprimjerenog utjecaja, koji utječu na slobodnu volju ostavitelja prilikom izbora. Pitanje koje se postavlja je može li se smatrati da je osoba koja je birala razumjela što radi i pristala na to.⁵¹ Važno je naglasiti kako pojam materijalna valjanost ne uključuje materijalnu valjanost samog izbora prava ili, preciznije rečeno, same činjenice da je mjerodavno pravo određeno ostaviteljevim izborom. Izbor prava valjan je čak i ako izabrano pravo ne predviđa izbor prava u nasljednim stvarima⁵² te mjerodavno pravo ne smije oglasiti ostaviteljev

⁴⁹ Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 64.

⁵⁰ Članak 75. stavak 2. Uredbe

⁵¹ Točka 40. preambule Uredbe

⁵² *Ibid.*

izbor materijalno nevaljanim, ako je izbor usklađen s odredbama Konvencije. Sam izbor mjerodavnog prava materijalno je valjan po samoj Uredbi.⁵³

Valjanost promjene ili opoziva izbora

Odredba članka 23. stavka 4. uređuje pitanje formalne valjanosti promjene ili opoziva izbora prava:

„Svaka promjena ili opoziv izbora prava moraju ispunjavati zahtjeve u pogledu oblika promjene ili opoziva raspolaganja imovinom zbog smrti.“

Takvo uređenje upućuje na odredbu članka 27. stavka 2. Uredbe o formalnoj valjanosti mijenjanja ili opoziva pisanih raspolaganja imovinom zbog smrti. Navedeno ne znači da promjena ili opoziv moraju biti izvršeni u istom obliku kao i raspolaganje imovinom, nego da moraju biti u skladu s bilo kojim od prava alternativno navedenim u odredbi članka 27. stavka 1.^{54 55}

Sukladno navedenom, pitanje koje se može postaviti je sljedeće: jesu li promjena i opoziv mjerodavnog prava, isto kao i sam izbor mjerodavnog prava, također materijalno valjani po samoj Uredbi? U prilog tome ide odredba Preambule „...Isto bi se trebalo primijeniti i na čin promjene ili opoziva izbora prava“⁵⁶, kao i sama činjenica da Uredba uređuje pitanja formalne valjanosti promjene ili opoziva. Ako se navedenom doda činjenica da Uredba daje ostavitelju pravo izbora prava svog državljanstva u više potencijalnih perioda života, kao i želju većine nacionalnih materijalnih pravila da ljudima omoguće uređenje svoje ostavine u zadnjim trenucima života, može se zaključiti da Uredba svojom snagom dozvoljava promjenu ili opoziv izbora mjerodavnog prava; u suprotnom bi izričito isključila tu mogućnost.⁵⁷

Dodatna pitanja *professio iuris*

Ograničenje izbora na pravo državljanstva

Preambula Uredbe kao razloge zbog kojih je pravo izbora mjerodavnog prava ograničeno na pravo državljanstva u trenutku izbora ili trenutku smrti navodi sljedeće:

⁵³ Usp. *Waters Report* paragraf 66

⁵⁴ Bergquist, *op. cit. bilj. 24*, str. 130

⁵⁵ Vidi *supra*, str. 9.-10.

⁵⁶ Točka 40. preambule Uredbe

⁵⁷ Vrellis, Spyridon, „The Professio Iuris in EU Regulations“, 2015., str. 17.

„Taj izbor bi trebao biti ograničen na pravo države čiji su oni državljani kako bi se osigurala veza između umrlog i izabranog prava te izbjeglo da se pravo izabere s namjerom da se ne ostvare legitimna očekivanja osoba koja imaju pravo na nužni dio.“⁵⁸

Ova odredba ukazuje na načelnu ideju Uredbe da izbor mjerodavnog prava ne bi smio izazvati daljnje probleme u nasljednom statutu, zbog čega se ograničavanjem izbora na pravo državljanstva želi spriječiti osujećivanje legitimnih očekivanja osoba koje imaju pravo na nužni dio. Ipak, osim te načelne odredbe Preambule, Uredba ne sadrži posebna formalna ograničenja koja bi ograničavala ostavitelja u izboru prava ili raspolaganju imovinom zbog smrti, glede zaštite nužnih nasljednika. Uredba tu zaštitu svodi na ograničenje mogućnosti izbora mjerodavnog prava. Jedina mogućnost koja ostaje pretpostavljenim nužnim nasljednicima, čija su prava povrijeđena, je da u državi foruma primjena odredbe o izboru prava bude odbijena kao protivna javnom poretku, u skladu s odredbom članka 35. Uredbe.^{59 60}

Takvo objašnjenje preambule Uredbe ipak ostavlja nekoliko nedoumica. Primjerice, ostaje pitanje zašto uobičajeno boravište u trenutku izbora ne bi bilo smatrano vezom između pokojnika i izabranog prava, te zašto bi se sumnjalo da takav izbor skriva namjeru osujećivanja legitimnih očekivanja osoba koje imaju pravo na nužni dio.⁶¹ Uostalom, ostavitelj bi u mnogo slučajeva mogao, ako stvarno želi spriječiti ostvarivanje takvih legitimnih očekivanja, kao svoje posljednje uobičajeno boravište izabrati državu čije bi pravo, kao primjenjivo u slučaju nedostatka izbora, frustriralo legitimna očekivanja osoba koje imaju pravo na nužni dio.⁶² Prema jednoj zanimljivoj analizi spomenute odredbe, *„upornost europskih institucija u primjeni načela slobodnog kretanja osoba vjerojatno ih je spriječila da ostavitelju omoguće izbor prava uobičajenog boravišta u trenutku izbora, dok su dopustile izbora prava državljanstva. Mogućnost osiguravanja svog nasljeđivanja prema pravu svog trenutnog uobičajenog boravišta bi mogla zakomplicirati ostaviteljevu odluku da*

⁵⁸ Točka 38. preambule Uredbe

⁵⁹ Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 68.

⁶⁰ „Primjena odredbe prava bilo koje države određene ovom Uredbom može se odbiti samo ako je takva primjena očigledno nespojiva s javnim poretkom (*ordre public*) države suda“

⁶¹ Vrellis, *op. cit. bilj. 57*, str. 27

⁶² Poretti, Paula, „Nadležnost, nadležna tijela i postupci prema uredbi (EU) br. 650./2012 o nasljeđivanju, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991) v. 37, br. 1*, 561.-587., 2016., str. 567.

*kasnije promijeni svoje uobičajeno boravište.*⁶³ S druge strane potrebno je napomenuti da, ako odredba o izbora prava cilja na osiguranje posebne veze između ostavitelja i izabranog prava, moguće je da, upravo zbog velike mobilnosti stanovništva EU, pravo uobičajenog boravišta ne predstavlja pravo države s kojom je on najviše povezan, a možda čak niti upoznat.⁶⁴ Državljanstvo, koje je mnogo manje podložno promjenama te s čijim uređenjem nasljeđivanja je ostavitelj češće pomno upoznat⁶⁵, može biti puno sigurnije jamstvo spomenute veze između umrlog i pravnog poretka.

Ako se uzme u obzir činjenica da je pravo državljanstva u prošlosti prevladavalo kao poveznica autonomnih MPP-a (a među njima i hrvatskoga MPP-a) u pitanjima nasljeđivanja, izbor prava kako je ograničen Uredbom pojavljuje se kao vrsta ravnoteže između prava državljanstva i prava uobičajenog boravišta.⁶⁶ „Iako su pisci Uredbe dali prednost posljednjem uobičajenom boravištu nad državljanstvom preminulog, prihvatili su da on može smatrati da se mora primijeniti zakon države čiji je državljanin.“⁶⁷

Odredba članka 22. stavka 1. podstavka 2. uređuje pitanje izbora prava u slučaju više državljanstava:

"Osoba s više državljanstava može izabrati pravo bilo koje od tih država čijih je ona državljanin u trenutku izbora ili u trenutku smrti."

Omogućujući na ovaj način izbor prava bilo kojeg državljanstva, „Uredba uklanja čestu praksu određivanja prioriteta primjene domovinskog prava u državi foruma.“⁶⁸

Osoba ovlaštena na izbor

Pravo izbora prava mjerodavnog za nasljeđivanje pripada samom ostavitelju. Drugačije uređenje, kojim bi se nasljednicima ostavila mogućnost izbora mjerodavnog prava za neka pitanja povezana s ostavinom, ne bi bilo bez presedana.⁶⁹ Članak 46.

⁶³Vrellis, *op. cit. bilj. 57*, str. 27.

⁶⁴Poretti, *op. cit. bilj. 62*, str. 567.

⁶⁵Kunda, Ivana; Winkler, Sandra; Pertot, Tereza, „Jurisdiction and applicable law in succession matters“, *Property Relations of Cross-Border Couples in the European Union*, 2020., 99. – 131., str. 116.

⁶⁶Vassilakakis, *op. cit. bilj. 4*, str. 222. – 223.

⁶⁷*Ibid.*

⁶⁸Bouček, *op. cit. bilj. 3*, str. 69.

⁶⁹Vassilakakis, *op. cit. bilj. 4*, str. 224.

stavak 3. talijanskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu⁷⁰ po pitanju prava mjerodavnog za podjelu nasljedstva propisuje da je „uređena pravom koje se primjenjuje na nasljeđivanje, osim ako nasljednici, u međusobnom dogovoru, izaberu pravo mjesta gdje je nasljedstvo otvoreno ili pravo mjesta gdje se nalazi imovina koja se nasljeđuje“. Prema nekima, nespremnost europskog zakonodavca pružiti nasljednicima mogućnost određivanja prava mjerodavnog za nasljeđivanje može biti predmet kritike.⁷¹

Trenutak izbora i/ili trenutak smrti?

Jedan problem koji se pojavljuje u tumačenju odredbe članka 22. je formulacija sintagme „u trenutku izbora ili u trenutku smrti“. Stilizacija te odredbe je nejasnija od odredbe Haške konvencije koja uređuje isto pitanje: „...Izbor će biti valjan jedino ako je u trenutku izbora ili u trenutku smrti osoba bila državljanin te države“⁷², ali je smisao odredbe isti.⁷³ Haška Konvencija dopušta izbor prava određene države i potvrđuje valjanost tog izbora nakon smrti. Razlog za takvo uređenje je shvaćanje da, ako se uz trenutak smrti dopusti i trenutak izbora, ostavitelj će moći slobodnije urediti pitanja svog nasljeđivanja, znajući koje će se pravo biti mjerodavno. Zbog toga, ograničavanje izbora samo na pravo državljanstva u trenutku smrti ne bi bilo najpogodnije za mogućnost uređenja ostavine.⁷⁴ Dakle, ako je ostavitelj specifično izabrao pravo određene države, valjanost takvog odabira bit će potvrđena nakon smrti.

Međutim, ostavitelj ne mora specifično izabrati pravo određene države. Izbor može biti izvršen apstraktno („kao mjerodavno biram pravo svog državljanstva“). Ostaje pitanje: što ako ostavitelj apstraktno izabere pravo državljanstva koje bi imao u trenutku smrti? Prema nekima, „takav izbor je neodređen i nije valjan“.⁷⁵ ⁷⁶ Kao opravdanje takvog ograničenja iznosi se da se za takvo nasljeđivanje, u slučaju da ostavitelj u trenutku smrti ima više od jednog državljanstva, ne bi moglo utvrditi koje pravo državljanstva je mjerodavno.⁷⁷

⁷⁰ Legge 31 maggio 1995, n. 218 (Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana)

⁷¹ Vassilakakis, op. cit. bilj. 4, str. 224.

⁷² Članak 5., Haška Konvencija

⁷³ Bergquist, op. cit. bilj. 24, str. 128.

⁷⁴ Waters Report, paragraf 61, Iako je Komisija za izradu Konvencije prvotno bila stava da bi samo izbor prava državljanstva u trenutku smrti trebao biti dopušten, ubrzo je došlo do promjene većinskog gledišta i konačno rješenje je prihvaćeno

⁷⁵ Bouček, op. cit. bilj. 3, str. 73.

⁷⁶ Bergquist, op. cit. bilj. 24, str. 128

⁷⁷ Ibid.

Professio iuris u odnosu na raspolaganja imovinom za slučaj smrti

Izbor mjerodavnog prava dopušten je u slučaju oporuka, zajedničkih oporuka i ugovora o nasljeđivanju. Treba imati na umu da su zajedničke oporuke i ugovori o nasljeđivanju zabranjeni ili nepoznati u nekim pravnim sustavima. Hrvatski Zakon o nasljeđivanju odredbom članka 102. izričito određuje ništavost ugovora o nasljeđivanju: „Ništav je ugovor kojim netko svojem suugovorniku ili trećoj osobi ostavlja svoju ostavinu ili njezin dio.“⁷⁸ Uzevši u obzir tu činjenicu, izbor prava državljanstva jedne od osoba uključenih u zajedničku oporuku ili ugovor o nasljeđivanju može biti presudno za osiguranje valjanosti takvog uređenja ostavine.⁷⁹ Uredba ne obvezuje članice EU unijeti u svoje autonomno materijalno pravo odredbe o institutima koje to pravo do tad nije poznavalo ili je zabranjivalo, ali tijela koja primjenjuju Uredbu moraju priznati nasljedna prava koja su valjana po mjerodavnom pravu koje primjenjuju na temelju odredbi Uredbe. Unatoč tome, Uredba ne bi trebala utjecati na *numerus clausus* stvarnih prava koja postoje u nacionalnim pravima. Iako bi morala priznati nasljedno pravo koje osobi pripada po mjerodavnom pravu, od države članice se ne bi smjelo zahtijevati priznavanje *stvarnog prava* koje ona ne poznaje.⁸⁰

Uredba kolizijskopravno uređuje pitanja dopustivosti i materijalne valjanosti raspolaganja imovinom za slučaj (zbog) smrti odredbama članaka 24. i 25.

Oporučna raspolaganja

Članak 24. Uredbe uređuje „raspolaganje imovinom zbog smrti, osim ugovora o nasljeđivanju“ u pogledu dopustivosti i materijalne valjanosti takvog raspolaganja. Iako taj članak određuje svoju primjenu samo negativno, može se zaključiti da se odnosi uglavnom na oporuke. Sukladno tome, odredba članka 3. stavka 1. točke d) Uredbe definira sintagmu „raspolaganje imovinom zbog smrti“ kao: „oporuka, zajednička oporuka i ugovor o nasljeđivanju“, od čega se članak 24. ograničava na oporuku i zajedničku oporuku. Dakle, „raspolaganje imovinom zbog smrti, osim ugovora o nasljeđivanju“ može se odrediti užim naslovom „Oporučna raspolaganja“.⁸¹

⁷⁸ Zakon o nasljeđivanju (Narodne novine br. 48/03., 163/03., 35/05., 127/13., 33/15., 14/19.)

⁷⁹ Vassilakakis, op. cit. bilj. 4., str. 223.

⁸⁰ Bouček, op. cit. bilj. 3., str. 73.

⁸¹ Bouček, op. cit. bilj. 3., str. 72.

Odredba točke c) istog stavka definira zajedničku oporuku kao „oporuka koju je u jednoj ispravi sastavilo dvije ili više osoba“. Treba naglasiti da Uredba točkom b) istog stavka, koji definira ugovor o nasljeđivanju, takvim ugovorom smatra i „ugovor koji je ishod uzajamnih oporuka“, tako da takva vrsta oporučnog raspolaganja (koja je rezultat uzajamnih oporuka) neće potpadati pod uređenje članka 24. Uredbe.⁸² Prema općem pravilu sadržanom u stavku 1. članka 24. raspolaganje imovinom zbog smrti, osim ugovora o nasljeđivanju, uređuje, u pogledu njegove dopustivosti i materijalne valjanosti, pravo koje bi po Uredbi bilo mjerodavno za nasljeđivanje osobe koja raspolaže da je ona umrla na dan kada je raspolaganje učinjeno.

Stavak 2. ovog članka ostavlja mogućnost izbora prava povodom raspolaganja imovinom zbog smrti, osim ugovora o nasljeđivanju tako što određuje:

„...osoba može za pravo koje će urediti njezino raspolaganje imovinom zbog smrti, u pogledu njegove dopustivosti i materijalne valjanosti, izabrati pravo koje je ta osoba mogla izabrati u skladu s člankom 22. pod ovdje navedenim uvjetima.“

Za razliku od odredbe članka 22., prema kojoj ostavitelj izbor prava državljanstva uređuje nasljeđivanje u cijelosti, ova odredba, kao i odredba općeg pravila sadržanog u stavku 1., ovlašćuje ostavitelja (oporučitelja) samo na izbor prava koje bi uredilo raspolaganje imovinom u pogledu njegove dopustivosti i materijalne valjanosti. Kao rezultat navedenoga, različito pravo može biti mjerodavno za različite aspekte nasljeđivanja. Uredba ovakvim uređenjem dopušta stanje u kojem je za pitanja dopustivosti i materijalne valjanosti raspolaganja mjerodavno pravo državljanstva ostavitelja, ali je samo nasljeđivanje regulirano drugim mjerodavnim pravom, najčešće pravom posljednjeg uobičajenog boravišta ostavitelja, ali bi mjerodavno moglo biti i pravo državljanstva kojeg je ostavitelj kasnije stekao te potom izabrao u skladu s člankom 22. Uredbe.⁸³

Treba napomenuti da, ako ostavitelj ima više od jednog državljanstva, Uredba ga ne sprječava da jedno odredi kao mjerodavno za dopustivost i materijalnu valjanost raspolaganja, dok drugo kao mjerodavno za samo nasljeđivanje. Izbor prava mjerodavnog za raspolaganje mora biti usklađen s odredbama članka 22, posebno s odredbama stavaka 2. i 3. tog članka o formalnoj i materijalnoj valjanosti izbora.⁸⁴

⁸² Bergquist, *op. cit. bilj. 24.*, str. 144.

⁸³ *Cf. ibid.*, str. 145. – 146.

⁸⁴ *Ibid.*

Odredba članka 24. stavka 3. kao pravo mjerodavno za promjenu ili opoziv raspolaganja imovinom zbog smrti koje nije ugovor o nasljeđivanju određuje, u slučaju izbora prava, pravo koje je izabrano u skladu sa stavkom 2. Navedeno znači da će za takvu promjenu ili opoziv biti mjerodavno pravo ostaviteljevog državljanstva u trenutku izbora, a ne nužno pravo koje bi bilo mjerodavno za nasljeđivanje osobe koja raspolaže da je umrla na dan kada je raspolaganje učinjeno. Treba napomenuti kako se termini promjena i opoziv uređeni ovom odredbom odnose na promjenu ili opoziv učinjene, izričito ili prešutno (primjerice uništenjem oporuke), od strane ostavitelja. S druge strane, ex lege promjene ili opozivi, primjerice prema pravu nekih država ex lege opoziv oporuke u slučaju naknadnog sklapanja ili razvoda braka, ne potpadaju pod uređenje ovog članka.⁸⁵

Ugovori o nasljeđivanju

Odredbe članak 25. Uredbe određuju pravo mjerodavno za ugovor o nasljeđivanju u pogledu njegove dopustivosti, materijalne valjanosti i obvezujućih učinaka na stranke, uključujući uvjete za njegov raskid. Ugovor o nasljeđivanju definiran je člankom 3. stavkom 1. točkom b) Uredbe kao:

„...ugovor, uključujući ugovor koji je ishod uzajamnih oporuka, koji, za protučinidbu ili bez nje, stvara, mijenja ili prekida prava na buduću ostavinu ili ostavine jedne ili više osoba stranaka iz ugovora“

Takva definicija ne obuhvaća samo ne samo standardne ugovore kojim osoba "svojem suugovorniku ili trećoj osobi ostavlja svoju ostavinu ili njezin dio"⁸⁶, nego i ugovore koji proizlaze iz uzajamnih oporuka, kao i zapise, naloge, "zapravo na sve pravne akte koji stvaraju obveze koje će biti ispunjene iz ostaviteljeve ostavine."⁸⁷ Odredba članka 25. stavka 3. uređuje izbor mjerodavnog prava za ugovore o nasljeđivanju tako što određuje da:

„Stranke mogu za pravo koje će uređivati njihov ugovor o nasljeđivanju, u pogledu njegove dopustivosti, materijalne valjanosti i obvezujućih učinaka na stranke, uključujući uvjete za njegov raskid, izabrati pravo koje je osoba ili jedna od

⁸⁵ Cf. *ibid.*, str. 147.

⁸⁶ Zakon o nasljeđivanju, *op. cit. bilj. 78*

⁸⁷ Bergquist, *op. cit. bilj. 24*, str. 148.

*osoba čija je ostavina uključena mogla izabrati u skladu s člankom 22. pod uvjetima navedenim u tom članku.*⁸⁸

Za razliku od Haške konvencije o nasljeđivanju, Uredba ne ostavlja mogućnost izbora prava uobičajenog boravišta jedne od osoba čije nasljeđivanje ugovor uređuje.⁸⁹ U izostanku izbora, Uredba različito uređuje ugovore o nasljeđivanju koji se odnose na nasljeđivanje jedne osobe i one koji se odnose na nasljeđivanje više osoba. Mogućnost izbora mjerodavnog prava od najvećeg je značaja za ugovore o nasljeđivanju koji se odnose na nasljeđivanje više osoba. U slučaju izostanka izbora, takav ugovor bit će dopustiv samo ako je dopustiv po svim pravima koja bi po Uredbi uređivala nasljeđivanje svih uključenih osoba da su one umrle na dan kada je ugovor sklopljen.⁹⁰ Nastavno, pitanje materijalne valjanosti i obvezujućih učinaka na stranke, uključujući uvjete za njegov raskid, uređivalo bi ono pravo koje uređuje dopustivost s kojim ugovor ima najbližu vezu.⁹¹ S obzirom na navedeno, izbor prava u kontekstu ugovora o nasljeđivanju omogućuje ugovornim stranama osiguravanje valjanosti ugovora o nasljeđivanju koji ne bi bio valjan po svim pravima koja bi uređivala njegovu dopustivost u slučaju izostanka izbora, kao i izbjegavanje svih nesigurnosti koje proizlaze iz primjene prava najbliže veze.⁹²

Nadležnost

Opće pravilo

Prema odredbi o općoj nadležnosti sadržanoj u članku 4. Uredbe:

„Sudovi države članice u kojoj je umrli imao svoje uobičajeno boravište u trenutku smrti imaju nadležnost odlučivati o nasljeđivanju u cijelosti.“

U razlaganju uređenja ove odredbe potrebno je promotriti nekoliko elemenata:

1. Uredba ne uređuje pitanja mjesne i stvarne nadležnosti nacionalnih tijela nadležnih za postupanje, nego se ograničava na uređenje međunarodne nadležnosti. Uredba uzima u obzir da se u procesnom smislu sustavi nasljeđivanja država članica

⁸⁸ Pravo državljanstva ostavitelja u trenutku izbora ili u trenutku smrti

⁸⁹ Članak 11., Haška konvencija

⁹⁰ Članak 25. stavak 2. Uredbe

⁹¹ *Ibid.*

⁹² Bergquist, *op. cit. bilj. 24.*, str. 150.

razlikuju.⁹³ Navedeno je vidljivo iz korištenja množine u riječi "sudovi", a razjašnjeno je i točkom 20. preambule Uredbe - pojam "sudovi" potrebno je široko tumačiti.⁹⁴

2. Načelo potpune nadležnosti - pandan načelu jedinstva nasljeđivanja, opće nadležan sud nadležan je odlučivati o nasljeđivanju u cijelosti. Za razliku od jedinstva nasljeđivanje, to načelo se ne održava u svim odredbama o nadležnosti, ali je prisutno u odredbi o općoj nadležnosti.⁹⁵

3. Opće nadležan je sud uobičajenog boravišta države članice. Ovakvo uređenje, kojim uobičajeno boravište postaje zajednička opća poveznica za određivanje i nadležnosti i mjerodavnog prava, ima bitnu prednost – *jedinstvo forum - ius*. Činjenica da su *forum* i *ius* u objedinjeni znači da će tijela nadležna za odlučivanje o ostavini primjenjivati svoje pravo, a to na ostavinu koja se u većini slučajeva, zbog prirode uobičajenog boravišta, nalazi na prostoru njihove države. Važnost navedenoga istaknuta je i preambulom Uredbe, koja navodi kako su pravila Uredbe zamišljena tako da se osigura da tijelo koje se bavi nasljeđivanjem u većini slučajeva primjenjuje svoje pravo.⁹⁶ Kako bi se to postiglo u kontekstu ostaviteljevog izbora prava, potrebno je uspostaviti mehanizme utjecaja na određivanje nadležnosti.⁹⁷

Utjecaj *professio iuris* na nadležnost

Izbor prava u skladu s odredbom člankom 22. Uredbe predstavlja iznimku od općeg pravila o određivanju mjerodavnog prava - umjesto prava uobičajenog boravišta mjerodavno će biti pravo državljanstva. S obzirom da u sustavu europskog međunarodnog privatnog prava izbor prava ne uključuje i izbor nadležnog suda, spomenuto jedinstvo *forum - ius* koje proizlazi iz primjene općih pravila će izborom prava biti narušeno.⁹⁸ Jednostavnije rečeno, sudovi uobičajenog boravišta primijenit će pravo državljanstva ostavitelja. Glavna svrha kolizijskih pravila o kojima će biti riječ u nastavku je vraćanje tog jedinstva i ponovno usklađenje *forum - ius*.⁹⁹ Postoje

⁹³ Poretti, *op. cit. bilj. 62*, str. 573.-574.

⁹⁴ Pojam „sud“ ne obuhvaća samo sudove u klasičnom smislu riječi, nego i tijela koja u određenim državama vrše sudske funkcije temeljem ovlasti prenesenih od suda. Međutim, pojam „sud“ ne bi trebao obuhvaćati tijela ovlaštena za pitanja nasljeđivanja koja obično ne vrše sudsku funkciju, poput javnih bilježnika u većini država (točka 20. preambule Uredbe).

⁹⁵ Za iznimku vidi *infra* od str. 22., a i odredbu članka 10. stavka 2. Uredbe o supsidijarnoj nadležnosti

⁹⁶ Točka 27. preambule Uredbe

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Kunda, *op. cit. bilj. 65*, str. 113.

⁹⁹ Calvo Caravaca, A., Davì, A., Mansel, H. (ur.) *The EU Succession Regulation: A Commentary*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016., str. 150.

odredbe članka 5. o prorogaciji nadležnosti temeljem sporazuma stranaka na koje se nasljeđivanje odnosi, zatim odredbe članka 6. o odbijanju nadležnosti u slučaju izbora prava. Paralelno s tim nalazimo i odredbe članka 7. koja dodjeljuju nadležnost u slučaju izbora prava, prema kojima su sudovi izabranog prava nadležni odlučivati o nasljeđivanju ako je sud pred kojim je prethodno pokrenut postupak odbio nadležnost u skladu s odredbama članka 6., zatim ako je sklopljen sporazum o nadležnosti prema članku 5., ali i ako su stranke u postupku izričito prihvatile nadležnost suda izabranog prava pred kojim je pokrenut postupak. Naposljetku, članak 8. sadrži odredbe o obustavi postupka u slučaju da su se stranke sporazumjele da će se o nasljeđivanju nagoditi mirnim putem izvan suda u državi članici čije je pravo izabrano.¹⁰⁰

Uredba ne dopušta ostavitelju izbor, a ni bilo kakav utjecaj na pitanje nadležnosti za njegovo nasljeđivanje.¹⁰¹ Iako bi davanje mogućnosti ostavitelju da uz *professio iuris* izvrši i *professio fori* bilo najpogodnije iz aspekta mogućnosti uređenja vlastitog nasljeđivanja, upitno je bi li takvo uređenje moglo biti prihvatljivo. Naime, budući da potencijalni sporovi oko nasljedstva po svojoj prirodi započinju tek nakon smrti ostavitelja, ostaviti ostavitelju mogućnosti da izabere *forum* predstavljalo bi neopravdano ograničenje pravu stranaka budućeg spora da same odluče o tom pitanju. U najmanju ruku bi takav izbor ostavitelja osujetio razumna očekivanja stranaka spora da će se spor voditi pred sudom opće nadležnosti.¹⁰²

Professio fori

Preambula Uredbe kao jedan od načina vraćanja jedinstva *forum - ius* predviđa mehanizam koji bi dopustio strankama na koje se to odnosi sklapanje sporazuma o izboru suda u državi članici čije je pravo odabrano.¹⁰³ Odredba članka 5. Uredbe o prorogaciji nadležnosti ga uređuje:

„Ako je pravo koje je umrli izabrao za uređenje svojeg nasljeđivanja u skladu s člankom 22. pravo države članice, stranke na koje se to odnosi mogu se sporazumjeti da sud ili sudovi te države članice imaju isključivu nadležnost odlučivati o svim nasljednim stvarima.“

¹⁰⁰ Kunda, *op. cit. bilj. 65*, str. 113.

¹⁰¹ Za razliku od nekih autonomnih državnih uređenja, npr. švicarskog (Caravaca, *op. cit. bilj. 99*, str. 150.)

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ Točka 28. preambule Uredbe

Iz odredbe ovog članka proizlazi da se opće pravilo o nadležnosti suda uobičajenog boravišta neće primijeniti ako se stranke naknadnom postupka o nasljeđivanju slože s izborom umrlog i sporazumno odluče prorogirati nadležnost sudovima države članice čije je pravo izabrano. Prema odredbi stavka 2. istog članka „*takav sporazum o izbora suda mora biti u pisanom obliku i datiraju ga i potpisuju stranke na koje se odnosi*“, a dopušteno je i „*svako priopćenje elektroničkim sredstvima koje osigurava trajni zapis sporazuma.*“ Pritom bi trebalo uzeti kako neki ističu da bi i priopćenja elektroničkim sredstvima moraju zadovoljavati uvjete valjanosti forme, odnosno biti potpisana elektroničkim potpisom.¹⁰⁴

Razvidno je iz takvog uređenja prorogacije nadležnosti, koja ne uključuje stvarni sporazum stranaka o izboru foruma, nego mogućnost da se stranke sporazumno vrate jedinstvo *forum - ius*, da je glavna funkcija ove odrede upravo vraćanje spomenutog jedinstva. Takva nadležnost je isključiva, s posljedicom da će sud bilo koje druge države članice morati odbiti nadležnost.¹⁰⁵

Takav *professio fori* stranaka će u većini slučajeva biti sklopljen nakon otvaranja nasljedstva, s obzirom da prije tog trenutka budućim strankama možda nije poznato da je ostavitelj izvršio *professio iuris*¹⁰⁶, a nekima možda nije poznato ni da će biti stranke u nasljednoj stvari. Međutim, načelno nema zapreke zaključenju takvog sporazuma i prije otvaranja nasljedstva. Naravno, u tom će slučaju sporazum će proizvesti učinak tek nakon otvaranja nasljedstva, što zbog činjenice da je ostavitelj do posljednjeg trenutka mogao opozvati ili promijeniti *professio iuris*, što zbog činjenice da će sporazum biti nevaljan ako se ispostavi da je ostavitelj kao mjerodavno izabrao pravo treće države.¹⁰⁷

Predmet sporazuma

Formulacija odredbe članka 5. kojom se specificira predmet sporazuma „...o svim nasljednim stvarima“ razlikuje se od formulacije općeg pravila članka 4. "...u cijelosti". Ta razlika je jasnija u verziji Uredbe na engleskom jeziku: članak 5. "...exclusive jurisdiction to rule on **any** succession matters" vs. članak 4. "...succession

¹⁰⁴ Poretti, *op. cit. bilj. 62*, str. 568.

¹⁰⁵ Vidi članak 6. Uredbe

¹⁰⁶ Izbor prava vrši se u izjavi u obliku raspolaganja imovinom zbog smrti (oporuci) ili proizlazi iz odredaba takvog raspolaganja

¹⁰⁷ Caravaca, *op. cit. bilj. 99*, str. 152.

as a whole", a jasnija razlika u odredbama nalazi se i u verziji Uredbe na francuskom jeziku.¹⁰⁸ Iz navedenog se jasno može vidjeti odstupanje od pravila potpune nadležnosti uređene Općim pravilom članka 4. Nadležnost utvrđena sporazumom o izboru suda ograničena je na pitanja specificirana tim sporazumom.¹⁰⁹ Ako je jedan od ciljeva Uredbe pojednostavljenje često kompleksnog problema nasljeđivanja s međunarodnim elementom, a to održavanjem jedinstva *forum - ius*, postavlja se pitanje zašto bi Uredba dopustila ovakvu „komplikaciju“. Naime, određenje sporazumom ograničene nadležnosti lako može dovesti do toga da o predmetu sporazuma odlučuju sudovi izabranog prava, dok bi sudovi opće ili supsidijarne nadležnosti odlučivali o ostatku nasljeđivanja.¹¹⁰ Odredba točke 28. Preambule Uredbe daje uvid u moguće razloge takvog uređenja: "*... Trebalo bi se odrediti za svaki slučaj posebno, ovisno posebno o pitanjima koja su uređena sporazumom o izboru suda, bi li sporazum morale sklopiti sve stranke na koje se odnosi nasljeđivanje ili bi neke od njih mogle pristati na iznošenje konkretnog pitanja pred izabrani sud u situaciji kada odluka tog suda ne bi utjecala na prava drugih stranaka iz nasljeđivanja.*" Ova odredba upućuje na zaključak da stranke mogu sklopiti sporazum o izboru suda koji obuhvaća sva pitanja nasljeđivanja (nasljeđivanje u cijelosti) ili samo određena pitanja koja ne utječu na prava drugih stranaka u nasljeđivanju. Time se strankama omogućuje veća sloboda urediti nadležnost za pitanja koja se tiču samo njih. Ako stranke ne odrede pitanja na koja se odnosi sporazum o nadležnosti, pretpostavlja se da se odnosi na sva pitanja nasljeđivanja. Prema jednom mišljenju, bilo bi prikladnije u svakom slučaju utvrditi namjeru stranaka sporazuma.¹¹¹ Kako bi se navedeno dodatno razjasnilo, potrebno je odgovoriti na pitanje tko su stranke sporazuma, čija bi se namjera morala utvrditi.

Tko su „stranke na koje se to odnosi“?

Sporazum o prorogaciji nadležnosti sklapaju „stranke na koje se to odnosi“.¹¹² Iako je pojam "stranke" karakterističan za redovni parnični postupak, a dio pitanja u

¹⁰⁸ Dikovska, Iryna. "Can a Choice-of-Court Agreement Included in a Marriage Contract Meet the Requirements of Both EU Succession and Matrimonial Property Regulations?", *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 15:1/2019., str. 286.

¹⁰⁹ Vidi točka 27. preambule Uredbe

¹¹⁰ To ako se ne aktivira jedan od ostalih mehanizama uspostavljanja jedinstva *forum - ius*, primjerice odbijanje nadležnosti sukladno odredbi članka 6. stavka 1. točke (a) Uredbe.

¹¹¹ Dikovska, *op. cit. bilj. 108*, str. 286.

¹¹² eng: *parties concerned*, moglo bi se prevesti i kao „stranke koje imaju interes“

nasljeđivanja se u nacionalnim sustavima država članica rješava u izvanparničnoj proceduri, značenje tog pojma trebalo bi tumačiti autonomno Uredbom.¹¹³ Razvidno je da bi to u svakom slučaju bili nasljednici, kako zakonski tako i oporučni, ali i zapisovnici i druge osobe koje ostvaruju neko pravo iz ostavine.¹¹⁴ ¹¹⁵ Neki autori strankama smatraju i vjerovnike ostavitelja, a to iz razloga što ostaviteljevi dugovi predstavljaju terete ostavine te bi moralo biti priznato da se nasljeđivanje na njih odnosi.¹¹⁶ Prema drugima, s obzirom da je nasljeđivanje Uredbom definirano kao "*nasljeđivanje zbog smrti i obuhvaća sve oblike prijenosa imovine, prava i obveza zbog smrti...*", takva definicija ne bi obuhvaćala i vjerovnike. Naime, iako njihova tražbina može biti namirena iz ostavine, razlog namirenja nije prijenos zbog smrti ostavitelja nego ispunjenje određene obveze ostavitelja. Vjerovnici nemaju interes u nasljeđivanju, njihov interes je ispunjenje obveze te oni ne bi trebali biti obuhvaćeni uređenjem Uredbe, nego pravilima europskog međunarodnog privatnog prava koja uređuju obveze (primjerice uredbama Rim I. ili Bruxelles I. bis).¹¹⁷

Kada se odredi koje su stranke na koje se nasljeđivanje odnosi, ostaje pitanje moraju li *sve* te stranke sklopiti sporazum ili je dovoljno da ga sklope samo one na koje se pitanja uređena sporazumom odnose. Kao što je ranije navedeno, točka 28. Preambule objašnjava kako bi se to trebalo odrediti „za svaki slučaj posebno, ovisno posebno o pitanjima koja su uređena sporazumom o izboru suda“. Dakle, jednako kao i s pitanjem predmeta sporazuma, može se zaključiti da bi samo neke stranke mogle sklopiti sporazum i biti stranke u tom postupku pred sudom izabranog prava, ako odluka tog suda o tom ne bi utjecala na prava drugih stranaka u nasljeđivanju. Kao što je već navedeno, takvo uređenje bi moglo dovesti do ograničene nadležnosti suda izabranog prava i stanja u kojem taj sud odlučuje o predmetu sporazuma, a sud opće ili supsidijarne nadležnosti o ostalim pitanjima nasljeđivanja.¹¹⁸

Kako stranke na koje se pitanja određena sporazumom odnose ne bi mogle biti zakinite tako što bi se sporazum sklopio bez njih, Uredba uvodi korektiv pravilima o prešutnoj prorogaciji. Odredbe članka 9. o nadležnosti na temelju upuštanja u postupak uređuju mogućnost prešutne prorogacije u slučaju da bude utvrđeno da

¹¹³ Poretti, *op. cit. bilj. 62*, str. 572.

¹¹⁴ Kunda, *op. cit. bilj. 65*, str. 110.

¹¹⁵ Vidi članak 179. Zakona o nasljeđivanju (*op. cit. cilj. 78.*)

¹¹⁶ Kunda, *op. cit. bilj. 65*, str. 110., vidi i Dikovska, *op. cit. bilj. 108*, str. 284.

¹¹⁷ Dikovska, *op. cit. bilj. 108*, str. 288. – 289.

¹¹⁸ Vidi *infra* str. 22.-23.

„nisu sve stranke u postupku koji se vodi pred tim sudom bile stranke sporazuma o izboru suda“. U tom slučaju sud će nastaviti biti nadležan ako se stranke u postupku o nasljeđivanju koje nisu stranke sporazuma o izboru suda upuste u taj postupak bez osporavanja nadležnosti suda. S druge strane, ako te stranka osporavaju nadležnost suda izabranog sporazumom, sud će odbiti nadležnost te će ona pripasti sudovima određenim pravilima o općoj i supsidijarnoj nadležnosti. Takvo uređenje čini se pogodno za mogućnost sklapanja sporazuma o nasljeđivanju samo između nekih stranaka i to samo o pitanjima koja na njih utječu. U slučaju da se u postupku utvrdi da je sporazum prešao granice i da uređuju pitanja koja utječu na druge, nastavak tog postupka neće biti moguć bez (bar prešutnog) pristanka drugih stranaka.¹¹⁹

Dodatna pitanja valjanosti sporazuma

Pitanje koje se također postavlja vezano uz valjanost sporazuma o izboru suda je sljedeće: Je li mogućnost stranaka da sklope takav sporazum uvjetovana uobičajenim boravištem ostavitelja u državi članici? S jedne strane, treba naglasiti da Uredba predviđa sveobuhvatan skup pravila o nadležnosti, namijenjen i slučajevima u kojima ostavitelj ima uobičajeno boravište u trenutku smrti u državi članici i slučajevima u kojima nije tako, kada se primjenjuju odredbe o supsidijarnoj nadležnosti i *forum necessitatis* sadržane u člancima 10. i 11. Uredbe. Prema tome, svako pravilo o nadležnosti sadržano u Uredbi moglo bi se primijeniti kad god bi dovelo do nadležnosti sudova države članice, uz odsutnost dodatnih uvjeta.¹²⁰ S druge strane, treba uzeti u obzir ranije spomenutu glavnu svrhu odredbi o sporazumu stranaka - ponovno uspostavljanje jedinstva *forum - ius*. Takvo jedinstvo ne može se ponovno uspostaviti, ako nikada ne bi ni postojalo.¹²¹ U slučaju da uobičajeno boravište u trenutku smrti nije u državi članici, sudovi države članice ionako ne bi bili nadležni, osim u iznimnim slučajevima predviđenim odredbama članaka 10. i 11. Ako proučimo odredbu članka 10. Uredbe „... sudovi države članice u kojoj se nalazi imovina ostavine svejedno imaju nadležnost ... ako je umrli imao državljanstvo te države članice u trenutku smrti, ili, ... ako je imao prethodno uobičajeno boravište...“ vidimo da Uredba ne smatra samo postojanje državljanstva države članice dovoljnim temeljem za uspostavu nadležnosti te se nadležnost neće uspostaviti ako na području

¹¹⁹ Dikovska, *op. cit. bilj. 108*, str. 288.-289.

¹²⁰ Caravaca, *op. cit. bilj. 99*, str. 153.

¹²¹ *Ibid.*

te države nema pokretne ili nepokretne imovine umrlog.¹²² Prema tome, čini se da samo postojanje državljanstva države članice, koje je ostavitelj izabrao sukladno odredbama članka 22. Uredbe, ne pruža dovoljan temelj za uspostavu nadležnosti temeljem sporazuma o izboru suda.¹²³ Navedeno će biti u slučaju da uobičajeno boravište u trenutku smrti nije u državi članici, a izostaju druge okolnosti, kao što su imovina u državi članici ili nedavno prethodno uobičajeno boravište, koje bi toj trećoj državi uobičajenog boravišta u vrijeme smrti (a time i centra životnih odnosa) dale dovoljnu legitimaciju za uspostavljanje nadležnosti države članice, a time i smanjile rizik da će treća država odbiti priznati odluke donesene u vezi nasljeđivanja.¹²⁴

Također treba napomenuti da se odredbe o sporazumu o izboru suda odnose se samo na pravo izabrano u skladu s člankom 22., *professio iuris*, a ne i na druge oblike izražavanje takve volje umrlog, sadržane u odredbama o raspolaganju imovinom zbog smrti članaka 24. i 25. Izbor prava uređen tim odredbama odnosi se na pitanja dopustivosti, materijalne valjanosti i (u slučaju ugovora o nasljeđivanju) pitanja obvezujućih učinaka i uvjeta za raskid raspolaganja imovinom zbog smrti. Takav izbor nije istovjetan *professio iuris* uređen odredbom članka 22. koji uređuje nasljeđivanje u cijelosti, iako se na njega poziva.¹²⁵ Takvo uređenje opravdava činjenica da bi dopuštanje *professio fori* u odnosu na pitanja uređena člancima 24. i 25. Uredbe dovelo do potencijalnog narušavanja dva bitna načela Uredbe: ako bi se takav izbor suda odnosio samo na pitanja uređena člancima 24. i 25. došlo bi do narušenja potpune nadležnosti, a ako bi se ipak izbor proširio i na druga pitanja nasljeđivanja moglo bi doći do narušavanja jedinstva *forum - ius*.^{126 127}

Sporazum o nadležnosti i sudovi treće države

Iz formulacije odredbe članka 5. vidljivo je veliko ograničenje stranačke autonomije po pitanju određivanja nadležnosti: izbor se može odnositi isključivo na sud ili sudove države članice¹²⁸. Dakle, mogućnost izbora nadležnosti dvostruko je ograničena, ostavitelj je morao izabrati mjerodavno pravo sukladno odredbi članka 22.

¹²² Poretti, *op. cit. bilj. 62*, str. 570.

¹²³ Caravaca, *op. cit. bilj. 99*, str. 153. – 154.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Cf. ibid.* str. 154. – 155.

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Navedeno u slučaju da nije izvršen i izbor prava sukladno članku 22. Uredbe

¹²⁸ Pojam „države članice“ podrazumijeva članice Uredbe, ne članice Europske unije (vidi preambula Uredbe točke 82. i 83.)

i to izabrano pravo mora biti pravo države članice. Uostalom, kao i u odredbama članaka 10. i 11. o supsidijarnoj nadležnosti i *forum neccessitatis*, i ovdje vidljiv je fokus Uredbe na uspostavljanju (bar ograničene) nadležnosti države članice, čak i na štetu ostalih bitnih načela Uredbe.¹²⁹ Iako je jasno da Uredba ne može sadržavati odredbe koje bi uređivale nadležnost trećih država, koje uređuju pitanje nadležnosti autonomnim pravilima, takvo uređenje može biti predmet kritike.¹³⁰ Mogućnost otklanjanja nadležnosti države članice u korist treće države čije je pravo ostavitelj izabrao i čiju bi nadležnost stranke izabrale bi u velikoj mjeri moglo pridonijeti uspostavljanju jedinstva *forum - ius* u svim nasljednim stvarima, kao i jedinstva nasljeđivanja te ostvarenja najbliže veze između ostavine i suda koji o njoj odlučuje.¹³¹ ¹³² S druge strane, potrebno je uzeti u obzir da ništa ne sprječava stranke na koje se odnosi nasljeđivanje da se obrate izravno sudu treće države izabranog prava, ako je taj sud nadležan po svojim autonomnim pravilima. Međutim, u slučaju da je u isto vrijeme pred sudom države članice u tijeku postupak čiji je predmet isto nasljeđivanje, taj sud države članice neće moći odbiti nadležnost u korist suda treće države.¹³³ Taj problem je uvećan time što Uredba ne sadrži pravila o litispendenciji pred sudovima trećih država¹³⁴, sudovi će zastati s postupcima jedino ako utvrde da se vode postupci o istom predmetu i među istim strankama pred sudom druge ili drugih država članica.¹³⁵ Zbog navedenoga, neki autori iznose stajališta u prilog izmjena Uredbe koje bi omogućile sporazum o izboru suda treće države u okviru članka 5., kao i mogućnost suda države članice da odbije nadležnost u korist suda treće države u okviru članka 6. Uredbe.¹³⁶ ¹³⁷

¹²⁹ Buonaviti, Fabrizio Marongiu. "Jurisdiction Under the EU Succession Regulation and Relationships with Third Countries." The External Dimension of EU Private International Law after Opinion 1/13, urednik Pietro Franzina, Intersentia, 2016., str. 217.-219.

¹³⁰ Vidi i Knol Radoja, Katarina, „Odstupanje od načela jedinstva nasljeđivanja u Uredbi EU-a o nasljeđivanju“, Pravni vjesnik 35(2):49-65, 2019., str. 56.-58.

¹³¹ Buonaviti, op. cit. bilj. 129, str. 220.-221.

¹³² Dikovska, op. cit. bilj. 108, str. 283.-284.

¹³³ Buonaviti, op. cit. bilj. 129, str. 221.

¹³⁴ Cf. ibid., str. 223.-225.

¹³⁵ Vidi članak 17. Uredbe

¹³⁶ Dikovska, op. cit. bilj. 108, str. 284.

¹³⁷ Buonaviti, op. cit. bilj. 129, str. 221.

Zaključak

Uredba o nasljeđivanju se od početka svoje primjene 17. kolovoza 2015. godine primjenjuje na nasljeđivanje osoba umrlih u gotovo cijeloj Europskoj uniji. Ona uvodi sveobuhvatan režim kolizijskopравnih pravila i pravila međunarodnog građanskog procesnog prava koji u potpunosti zamjenjuje autonomna uređenja njenih članica. Europski zakonodavac je u Uredbi odlučio dopustiti razinu stranačke autonomije pri određivanju nadležnosti i mjerodavnog prava. Odrediti doseg i granice te autonomije znači prije svega odrediti usku mogućnost utjecaja koju ostavitelj i stranke povezane s nasljeđivanjem imaju u odgovoru na dva bitna pitanja: Koje će pravo biti mjerodavno i koji će sud biti nadležan za nasljedstvo?

Odgovor na prvo pitanje je naizgled jednostavan – izabrati može jedino ostavitelj i to pravo svog državljanstva u trenutku izbora ili u trenutku smrti. Ostaviteljev izbor uređuje nasljeđivanje u cijelosti, a može izabrati pravo svog državljanstva bez obzira je li to pravo države članice Uredbe. Izbor prava vrši se izričito u samostalnoj izjavi, u oporuci ili u kojem drugom obliku raspolaganja imovinom zbog smrti (uzajamna oporuka, ugovor o nasljeđivanju...), a ako nije izričit, mora jasno proizlaziti iz raspolaganja. Materijalna valjanost izbora prosuđuje se po izabranom pravu, a odnosi se primarno na pitanja slobode volje – sama činjenica da je pravo izabrano valjana je po samoj Uredbi te se ne može proglasiti materijalno nevaljanom. Stranačka autonomija u pitanjima dopustivosti, materijalne valjanosti i obvezujućih učinaka oporuka, zajedničkih oporuka i ugovora o nasljeđivanju uređena je u istim granica.

Stranačka autonomija je u kontekstu nadležnosti uređena primarno kroz institut sporazuma o izboru suda. *Professio fori* omogućuje strankama na koje se to odnosi sklapanje sporazuma kojim bi prorogirali nadležnost sudovima države čije je pravo ostavitelj izabrao kao mjerodavno. Dakle, u pitanju nije prava autonomija stranaka pri izboru nadležnosti, nego samo ponovno uspostavljanje jedinstva *forum – ius*, poremećenog ostaviteljevim izborom. Takav izbor može se sklopiti samo u odnosu na sudove države članice Uredbe, ne i na sudove trećih država, a stranke koje ga sklapaju su svakako nasljednici, kako zakonski tako i oporučni te zapisovnici, ali među njih bi mogli spadati i vjerovnici ostavitelja te ostali koji imaju neki pravni interes vezan uz ostavinu. Takav sporazum bi po većini tumačenja mogle sklopiti samo neke stranke o pitanjima koja ne utječu na prava drugih stranaka nasljeđivanja, iako bi

takvo uređenje lako moglo dovesti do nadležnosti više sudova za različita pitanja istog nasljeđivanja. Sporazum mora biti sklopljen u pisanom obliku, datiran i potpisan, a jednakovrijednim se smatra i (elektronički potpisano?) priopćenje elektroničkim sredstvima koje osigurava trajni zapis sporazuma. Na kraju, mogućnost sporazuma o izboru suda odnosi se samo na pravo izabrano sukladno članku 22. Uredbe, koje uređuje nasljeđivanje u cijelosti, ne i na druge oblike izražavanja volje umrlog, sadržane u odredbama članaka 24. i 25.

Ipak, unatoč jednostavnosti relativno uske stranačke autonomije, ovakvo uređenje *professio iuri* i *professio fori* ostavlja mjesta nekim nedoumicama i kritikama. Je li valjan i kako bi se trebao suditi apstraktni izbor prava u trenutku smrti? Jesu li promjena i opoziv izbora valjani po samoj Uredbi? Zašto je izbor ograničen na pravo državljanstva i zašto je ograničen na ostavitelja, a ne i njegove nasljednike? Koga sve obuhvaća pojam „stranke na koje se to odnosi“ iz sporazuma o izboru suda? Mogu li samo neke stranke toga sporazuma sklopiti ga o samo nekim pitanjima nasljeđivanja? Je li mogućnost stranaka da sklope takav sporazum uvjetovana uobičajenim boravištem ostavitelja u državi članici? Zašto se *forum – ius* naglašava kao jedno od najbitnijih načela Uredbe, a odbacuje čim bi nadležnost upućivala na sud treće države? Bi li trebalo uvesti mogućnost sklapanja sporazuma o izboru suda treće države i odbijanja nadležnosti u korist suda treće države?

S obzirom na relativno nedavni početak primjene Uredbe, kao i na za sada slabu svijest europskog stanovništva o mogućnostima utjecaja na nasljedni statut i sklapanja sporazuma o izboru suda, za mnoga od ovih pitanja još ne postoji jasan odgovor. Kako bi se nasljeđivanje u sve povezanijoj Europskoj uniji istinski unificiralo i harmoniziralo u svim pogledima, na većinu tih pitanja će prije ili kasnije biti potrebno odgovoriti.

Popis literature

Publikacije:

Aras Kramar, Slađana, „Nasljednopravna stvar s prekograničnim elementom i nadležnost u okviru Uredbe (EU) br. 650/2012 o nasljeđivanju – neka hrvatska i slovenska iskustva i dvojbe“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 41, br. 1, 89.-112., 2020.

Atallah, Max, „The Last Habitual Residence of the Deceased as the Principal Connecting Factor in the Context of the Succession Regulation (650/2012)“, Baltic Journal of European Studies Tallinn University of Technology, Vol. 5, No. 2, 2019.

Babić, Davor, „Stranačka autonomija kao temeljno načelo međunarodnog privatnog prava“, Međunarodno privatno pravo - interakcija međunarodnih, europskih i domaćih propisa : okrugli stol održan 29. listopada 2019. u palači Akademije u Zagrebu, Barbić, J. (ur.), Sikirić, H. (ur.), 2019., 77-101.

Bergquist, Ulf *et al.*, EU Regulation on Succession and Wills: Commentary, Sellier European Law Publishers, 2015.

Bouček, Vilim, „Uredba o nasljeđivanju iz 2012. – lex hereditatis i izabrana pitanja“, Hrvatska pravna revija, srpanj – kolovoz 2020.

Buonaiuti, Fabrizio Marongiu. “Jurisdiction Under the EU Succession Regulation and Relationships with Third Countries.” The External Dimension of EU Private International Law after Opinion 1/13, urednik Pietro Franzina, Intersentia, 2016.

Calvo Caravaca, A., Davì, A., Mansel, H. (ur.) The EU Succession Regulation: A Commentary, Cambridge, Cambridge University Press, 2016., str. 150.

Croatian Law Centre, Recommendations on the application of the Succession Regulation, Project „CISUR – Enhancing Judicial Cooperation on the Implementation of the Succession Regulation in Croatia and Slovenia, 2019.

Dikovska, Iryna. “Can a Choice-of-Court Agreement Included in a Marriage Contract Meet the Requirements of Both EU Succession and Matrimonial Property Regulations?”, Croatian Yearbook of European Law and Policy, 15:1/2019.,

European Parliament resolution with recommendations to the Commission on succession and wills (2005/2148(INI)), Succession and wills, P6_TA(2006)0496

Fuchs, Angelica, „The new EU Succession Regulation in a nutshell“, ERA Forum 16, 119.-124., 2015.

Green Paper - Succession and wills {SEC(2005) 270}

Knol Radoja, Katarina, „Odstupanje od načela jedinstva nasljeđivanja u Uredbi EU-a o nasljeđivanju“, Pravni vjesnik 35(2):49.-65., 2019.

Kunda, Ivana; Winkler, Sandra; Pertot, Tereza, „Jurisdiction and applicable law in succession matters“, Property Relations of Cross-Border Couples in the European Union, 2020., 99.-131.

Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, „Comments on the European Commission’s Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession“, Rabel Journal of Comparative and International Private Law (RabelsZ), Vol. 74, No. 3, pp. 522-720, srpanj 2010., Max Planck Private Law Research Paper No. 10/2

Poretti, Paula, „Nadležnost, nadležna tijela i postupci prema uredbi (EU) br. 650./2012 o nasljeđivanju, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991) v. 37, br. 1, 561.-587., 2016.

Vassilakakis, Evangelos, „The Choice of the Law Applicable to the Succession under Regulation 650/2012 – An Outline“, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, 2016.

Viarengo, Ilaria, „Choice of law agreements in property regimes, divorce, and succession: stress-testing the new EU Regulations“, ERA Forum 17, 543.-554., 2016.

Vrellis, Spyridon, „The Professio Iuris in EU Regulations“, 2015.

Waters, Donovan W. M., „Convention on the law applicable to succession to the estates of deceased persons, Explanatory Report“, Tome II, Succession to estates – applicable law, Edited by the Permanent Bureau of the Conference, 1988., Haag, Nizozemska

Wysocka, Anna, „EU Succession Regulation: Choice of applicable law and protection of family members“, u: The Future of Family Property in Europe, Katharina Boele-Woelki (ur.), str. 382.-406.

Zgrabljić Rotar, Dora; Hoško, Tena, „Uobičajeno boravište prema Uredbi o nasljeđivanju“, Zagrebačka pravna revija, izvorni znanstveni rad, 2021., str. 208. – 209.

Pravni propisi:

Konvencija o mjerodavnom pravu za oblik oporučnih raspolaganja iz 1961., (redakcijski pročišćeni tekst, NN MU, br. 4/1994)

Legge 31 maggio 1995, n. 218 (Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana)

Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession

The Hague Convention on the Law of Succession to Estates of Deceased Persons, 1989.

Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju

Zakon o nasljeđivanju (NN br. 48/03., 163/03., 35/05., 127/13., 33/15., 14/19.)

Sažetak

Uredbe (EU) br. 650/2012 o nasljeđivanju u korpus europskog međunarodnog privatnog prava uvodi sveobuhvatan režim kolizijskopравnih pravila i pravila međunarodnog građanskog procesnog prava kojim u potpunosti uređuje nasljednopravna pitanja na području njenih država članica. Europski zakonodavac je Uredbom dopustio razinu stranačke autonomije pri određivanju prava mjerodavnog i suda nadležnog za nasljeđivanje. Ovaj rad daje pregled stranačke autonomije po Uredbi o nasljeđivanju kroz proučavanje dva instituta - *professio iuris* uređen člancima 22., 24. i 25. Uredbe i *professio fori* uređen člankom 5. Uredbe. Uz prikaz glavnih odrednica i ograničenja navedenih instituta, autor iznosi i nekoliko kritičkih osvrta na manjkavosti uređenja stranačke autonomije Uredbom.

Ključne riječi: nasljeđivanje, Uredba o nasljeđivanju, stranačka autonomija, izbor prava, *professio iuris*, sporazum o izboru suda, *professio fori*

Abstract

Regulation (EU) No. 650/2012 on succession introduces, within the framework of European private international law, a comprehensive regime of conflict-of-law rules and rules of international civil procedural law that fully regulate inheritance issues within the territory of its member states. The European legislator, through this Regulation, allows a level of party autonomy in determining the applicable law and the competent court for succession matters. The author provides an overview of party autonomy under the Succession Regulation by examining two frameworks - *professio iuris* regulated by Articles 22, 24, and 25 of the Regulation, and *professio fori* regulated by Article 5 of the Regulation. The main provisions and limitations of these frameworks are outlined. In addition, some critical observations on the shortcomings of party autonomy, as structured by the Regulation, are presented.

Key phrases: succession, EU Succession Regulation, party autonomy, choice of law, *professio iuris*, choice-of-court agreement, *professio fori*